

“Gösteri Toplumu” Filmi Üzerine
Bugüne Dek Yapılmış Eleştirilerin
-Lehte ya da Aleyhte- Reddi
Guy Ernest Debord

“Gösteri Toplumu” Filmi Üzerine Bugüne Dek Yapılmış Eleştirilerin -Lehte ya da Aleyhte- Reddi

Guy Ernest Debord

Günümüz sınıflı toplumunun gösterişli organizasyonu apaçık iki sonucu doğurdu. İlki, ürünlerin ve gerekçelerin niteliklerindeki genel bir bozulma, ikincisi ise, mutluluğu bu toplumda arayan insanların sever gibi göründükleri şeylerle aralarında belli bir mesafeyi korumak zorunda kalmalarıdır. Çünkü, bu insanlar, bilgidan ya da bu bilgiye derinlemesine ulaşabilecekleri, onunla tutarlı bir pratiğe dahil olabilecekleri ya da bu bilgiye dair hakiki bir beğeni geliştirebilecekleri araçlardan yoksundur.

Mesele konut koşulları, kültürel tüketim, cinsel özgürlük ya da şarap kalitesi olduğunda iyice gün yüzüne çıkan bu sonuçlar, devrimci teoriye ve ölümcül derecede hasta olan dünyamızın duyurusunu yapabilecek dişli bir dile geldiğinde ise, doğal olarak en sert gerçekler halini alır.

Bu nedenle, modern gösterinin niteliği olan birlikteliğin, ki bu bön bir sahteciliğin ve cahil bir onaylamanın birlikteliğidir, ‘Gösteri Toplumu’ filmine yönelen, hepsi de anlayışsız çeşitli tepkilerde ifade ediliyor olması hiç de şaşırtıcı değil.

Bu muayyen anlayışsızlık kaçınılmazdır ve gelecekte de böyle olacaktır. Bu gösteri bir kumpastan öte bir hastalıktır. Güncel gazetelerde ve magazin dergilerinde yazarlar kendi dehalarını göstermemektedir, zaten, görebildiklerimizin ötesinde bir şeye de sahip değillerdir. Herbirini saran bozulmanın farkına varmaya başladıkları bir zamanda, tüm alışkanlıklarına ve fikirlerine bütünüyle saldıran bir filme dair ne denli yerinde laflar edebilirler ki? Tepkilerinin aptallığı dünyalarını yıkılıyor oluşuna verilmelidir.

Filmimi sevdiğlerini iddia edenler, sevmeye güçlerinin yetebildiği diğer birçok şeyi de sevdi ve filmimden hoşlanmayan diğer insanlara kendi yargıları için çok az önem arzeden diğer birçok şeye kafa salladılar.

Zayıf söylemleri kendi yaşamlarındaki yoksulluğu yansıtmaktadır. Her yerde göz önünde olan ve onları saran şeylere, uğraşlarına, sahip olduklarına ve törenlerine bir kez bakmanız ve yabancılaşmanız üzerinde saatbaşı gerçekleştirdikleri güncellemelere bir kez kulak vermeniz yeterli olacaktır.

İzleyiciler umduğunu bulmaz, bulduklarını umarlar.

Gösteri, insanları kendini sevdirecek noktaya kadar alçaltmaz; ama, birçokları bu gösteriden hoşlanıyor gibi görünüyor. Böylesi insanlar bu toplumun tamtin edici olduğuna dair güvence vererek paçayı kurtaramadıklarından, topluma yönelmiş herhangi bir eleştiriden duydukları hoşnutsuzluğu gösterebilmek için birbirleriyle yarışıyorlar. Hepsinde de daha iyi şeyler hak ettiklerini düşünüyorlar. Peki, onları kendi tarafına çekmeye çalışan birini hayal edebiliyorlar mı? Gerçekten bu türden bir eleştirinin haklılığına birden inanıp onu destekleyebilmek için hala zamanlarının olduğuna inanıyorlar mı? Övgü ülkesinin bu güvencesiz sakinleri durdukları yer farkedilmeksizin konuşmaya devam edebileceklerini mi sanıyorlar? Daha özgür ve dürüst bir gelecekte insanlar, geriye dönüp baktıklarında, gösterişli yarılar sistemi tarafından kiralanmış katiplerin erdemini hakkında kibirli fikirler sunabilme ve gösteriyi reddeden bir filmin gediklerini gösterebilmeye yetkisini, sanki çözülen sistem yalnızca bir fikir meselesiymişçesine, kendilerine sanabildiklerini şaşkınlıkla görecektir. Bu insanlara ait olan sistem gerçekte saldırtı altındadır ve kendisini güç uygulayarak korumaktadır. Sahteciliğin profesyonel temsilcilerinden birçok işsizlik manzarasıyla yüzyüze kalmıştır, bu nedenle yapmacık argumanları artık geçersizdir.

Nesli tehlikede olan yalancıların içinde en inatçı olanlar ise hala, gösteri toplumu gerçekte var mı yoksa sadece benim uydurduğum hayali bir tasarım mı, merak ediyor. Fakat, son yıllarda, tarihin ormanları, bu insanların yanlış kartlarla kurdukları kalelerine doğru yürüyüşe geçti ve şimdilerde ise saflarını sıklaştırıyor ve hepsini ortadan kaldırmak için içeriye hücum ediyor. Bu nedenle, bugün, bu eleştirilenlerin birçok bir köle tavriyla kitabıma övgüler düzüyor, sanki kitabımı okuyabilme yetisine sahipmişler ve 1976’da basıldığında da ona aynı saygıyla yaklaşabilmişler gibi.Yine de, çoğunlukla şundan yakınıyorlar: kitabımı sinemaya uyarlayarak onların hoşgörüsünü suistimal etmişim. Saldırtı çok daha can sıkıcı, çünkü, bu insanlar bu çeşit bir suistimalin mümkün olabileceğini akıllarına bile getirmemişler. Öfkelenmeleri ise sadece filmde karşılaştıkları böyle bir eleştiriden, kitapta olduğundan daha fazla rahatsız olduklarını kanıtıyor. Burada, başka bir yerde olduğu gibi, ikinci bir cephede de, mücadelede kendilerini savunmak zorunda kalıyorlar.

Çoğu kişi filmin anlaşılmasız olduğundan şikayetçi. Kimileri görüntüler yüzünden kelimeleri anlayamadıklarını, kimileri ise kelimeler yüzünden görüntülere odaklanmadığını söylüyor. Filmi yorucu bulduklarını söyleyerek ve kişisel tükenmişliklerini gururla iletişimin genel ölçütüne yükselterek, yaptıkları eleştirilerle anlamak konusunda sıkıntı yaşamadıkları, hatta büyük ölçüde katıldıkları izlenimini yaratmaya çalışıyorlar. Aynı teori, bunun izahı bir kitapla sınırlandırıldığında da geçerli. Yapmaya çalıştıkları şey ise, gerçekte toplumun farklı anlayışları arasında yaşanan çatışmaya ve mevcut toplumun içinde yürütülen açık savaşa, sinema anlayışları arasında beliren bir uyumsuzluk diyerek kılıf uydurmak.

Ama, benim filmim onların ilerisindeyse eğer, onları enikonu zihin yorgunluğuna sürüklemiş bir toplumda paylarına düşen her şeyi anlayabildiklerini nasıl düşünebiliriz? Bu yorgun insanlar, mesleklerini, boş zamanlarını, Başkan Giscard'ın bilgeliliğini ve katkı maddeli besinlerinin tadını kabul ettirebilmek üzere tasarlanmış basit safsatalara arka çıkabilmek için ticari ve politik mesajların yarattığı sürekli bir kakofoni içinde kendilerine nasıl böyle kolayca daha iyi yerler seçebiliyorlar? Problem benim filmimde değil, onların köle ruhlu kafalarındadır.

Kendi çağından daha zor olan bir film yoktur. Mesela, Fransızlara "Hayat Kalitesinden Sorumlu Bakanlık" adıyla bir bakanlık sunulsaydı, bunun yalnızca yönetici sınıfın asırlık manevralarından biri, Machiavelli'nin dediği gibi "çoktan yitirdikleri bir şeyin hiç olmazsa ismini sürdürülebilmelerine olanak tanıyan" bir girişim olduğunu anlayacak insanlar olduğu gibi anlamayacak insanlar da vardır. Portekiz'deki sınıf savaşının en başından beri özerk kurullarla organize olan devrimci işçiler ve birkaç yeni generale bağlı kalmış Stalinist bürokrasinin doğrudan yüzleşmesiyle tayin edildiğini anlayan insanlar varken, anlamayanları da vardır. Bu tür şeyleri anlayan kimseler benim filmimi de anlayacaktır, ve ben bunları anlamayan ya da başkalarını anlamaktan alıkoymayı kendilerine iş edinen kişiler için film çevirmiyorum.

Tüm eleştiriler gösteriden kaynaklanan kirliliğin aynı bölgesinden gelse de, ancak görünüşte günümüzdeki diğer metalar kadar farklılar. Birtakım eleştirmenler, filmimin coşkuyla dolu olduğunu iddia etti; ama, hiçbirini bunu gerekleştiremedi. Kendimi ne zaman düşmanın olması gereken kimselerce onaylanıyor bulsam, kendime onların akıl yürütürken hangi hataları yapmış olabileceklarini soruyorum. Bunu cevaplamaksa çok zor değil. Çok az yenilikle ve kavrayışlarının çok ötesinde bir üretkenlikle karşılaşmış bu avangart tüketiciler, kendilerine, boşyere, böylesi çekici tuhaflıkları, varolmayan kişisel bir lirizm olarak addebilecekleri bir zemin yaratmaya çalışırlar.

İçlerinden biri, örneğin, taşıdığı sözde "öfkenin şiirselliği" nedeniyle filmime hayranlık duyuyor, bir başkası filmi izlediğinde, içinde bulunduğumuz tarihin devrin ürettiği mutlak melankoliyle karşılaşılıyor, mevcut sosyal yaşantının zerafetini büyük ölçüde gözünde büyütenler ise beni züppe olarak adlandırıyor. Bunlar egemen apolojinin uzun ömürlü taktiklerinden öte bir şey değildir: *Var olanı yoksa, olmayanı izah et.* Çözünen topluma eşlik eden eleştirel bir teorinin ilgilendiği öfkeyi dile getirmek ve öfkenin saf betimlemesini vermek değildir. Gözümüzün önünde gelişen bir harekete hız vermenin, onu tarif etmenin ve anlamının yollarını arar. Sözde öfkeleriyle bizi bir tür yeni moda bir sanatsal içerik içine dahilmiş gibi sunmaya çalışanlar için, bu sadece, küçük düşmüş ve ödün vermiş, iradesiz güncel yaşamlarını telafi edebilmenin bir yoludur. Ancak bu şekilde izleyici topluluğu bu yaşantılarına kolayca özdeşleşebilir.

Politik gericiler, doğal olarak filmimin karşısında çok daha düşmanca bir tavır takınıyor. Dolayısıyla, acemi bir bürokrat, "bir hikaye anlatarak politik film yapmak yerine, bir teoriyi dolaysız olarak filme alıyor" oluşumdaki yürekliliğe hayran olduğunu iddia edebilirler. Ne yazık ki, bu teori onun hoşlanacağı cinsten değil. Görünüşteki "uzlaşmaz solculuğum" a rağmen, "Sol Birliği'nin üyeleri"ne sistemli olarak saldırdığım için aslında sağ kanada yaklaştığımı düşünüyor. Bu türden şişirilmiş bir terminoloji ahmakların dilinden hiç düşmüyor. Ne birliği? Hangi sol? Hangi üyeler?

"Sol Birlik", tabii ki, proleterlerin düşmanları ve Stalinistlerin bugünkü ittifakından başka bir şey değildir. İki taraf da birbirini çok iyi tanıyor. Her hafta, birbirlerine beceriksizce komplö düzenleyip, birbirlerini tiz seslerle suçluyorlar. Fakat, şimdilerde iki taraf da işçilerin devrimci girişimlerini sekteye uğratabilmek için bir araya geldi. Uzlaşmalarının nedeni, kendilerinin de itiraf ettiği gibi, tüm parçalarını kurtaramasları bile en azından kapitalizmin aslı unsurlarını sürdürülebilmek.

Bunlar, Portekiz'de ve yıllar önce Budapeşte'de işçilerin "karşıdevrimci grevleri"ni bastırmaya çalışan bürokratlarla, İtalya'daki "Tarihi Uzlaşma"da yer almak için can atanlarla, 1936'da Fransız devrimin kırkıklarında ve İspanya Devrimi'ni baltadıkları zaman kendilerini "Halk Cephesi Hükümetleri" olarak nitelendirenlerle aynı cephede olan insanlardır.

Sol Birliği, yalnızca, gösteri toplumunun küçük ve müdafaa edici bir oyunu, sistemin sadece zaman zaman başvurduğu geçici bir önlemdir. Portekiz'de daha hoş ve geniş bir ölçekte eleştirdiğimiz bu birliğe hakettiği tüm aşağılanmalarla saldırmış olma rağmen, filmimde ona yer vermekle sadece onu yeniden anımsatmış oldum.

Aynı sol'a yakın, baştan aşağı sahte olan belgelerinin basımını savunmak adına "basın özgürlüğü"nü hatırlattığı için dile düşmeyi başarmış bir gazeteci de diğer yönetici sınıflara yaptıgını kadar Pekin bürokratlarına acımasızca saldıramadığımı ima ederek benzer acemi bir çarpıtmada bulundu. Aynı zamanda, benim gibi bir tarafından, kitlelerin farketme olasılığının oldukça düşük olduğu bir "sinema getto"su içinde bu eleştirinin sınırlandırılmış olduğunu görmekten dolayı ne kadar üzgün olduğunu belirtti. Bu argüman beni ikna etmeye yetmiyor. Hipnotizmacıların yönlendirdiği yapay projektorler altında kitlelere nutuk çekmek yerine onlar tarafından anlaşılma kalmayı yeğlerim.

Benzer şekilde sınırlanmış zihinsel kapasitelerin bir başka örneği tarafından bana dair sunulan karşıt bir argümana şöyle: Gösteriyi alenen kınayarak ben de bu gösterinin bir parçası olmuyor muyum? Özellikle bir gazeteciden duyulduğunda kulağa garip gelen bu tür bir pürizme ancak, insanları, düşmanı olan birinin gösteride yer alamayacağına ikna etmek umuduyla başvurulur.

Gösterişli toplumun içinde tali bir görev bile edinememiş, toplumun olgunlaşmamış yedek müfrezesine dahil olabileceklerine dair besledikleri tutkulu umutları dışında kaybedecekleri bir şeyi olmayan insanlar ise hoşnutsuzlarını ve hatta kıskançlıklarını daha içten ve sert fikirlerde ifade etti. Bunların içinden kimliği gizli bir kişi bir süredir en elverişli mecrada son moda fikirleri açıklamakta, ki bu mecra Mitterand'ın seçim bölgesindeki gülünç piyadelerin haftalık dergisidir.

Bu anonim şahıs, kitabım 1967'de filme alınsaydı filmin ancak o zaman bir anlamının olacağı, 1973 yılının ise bunu yapmak için çok geç bir tarih olduğu sonucuna varıyor. Çünkü, bu çıkarımın nedeni olarak belirttiğine göre, kendisinin bihaber olduğu şeyler, Marx, Hegel, kitaplar (çünkü kitaplar kurtuluşun yeterli araçları değildir), filmler (çünkü onlar sadece bir filmidir), teoriler ve hepsinden öte, terk edebildiği için övünç duyduğu tarih bilgisi hakkında bundan böyle kimsenin konuşmaması gerekmektedir.

Böylesi çürük bir düşünce ancak Viscennes Üniversitesi'nin viran duvarlarından sızabiliirdi. Hatırladığı kadarıyla bugüne dek teori üretebilmiş tek bir Viscennes öğrencisiyle karşılaşmamıştır. Hiç kuşkusuz, şimdilerde bazılarının “antiteori” savunuculuğu yaptığına tanık olmamız da bu yüzdendir. Bu neo-üniversitede başka neyi yardımcı profesörlüğe dönüştürebilirlerdi ki? Bununla yetinemeyenler, hatta en yeteneksiz adaylar bile, onlerine gelen her kapıyı çalıp, yönetmenlik ya da hiç olmazsa kimi yayınevlerinde editörlük için başvurularla bulunuyorlar (bahsettiğim bu anonim kişi bol ödüllü sinema işlerine gıpta ile baktığını saklamıyor).

Dolayısıyla, rahatça tahmin edebiliriz ki, bu antiteoriler kolayca susturulamayacaklar, ki bu sessizlik onların tek mantıklı çıkarımı olurdu, çünkü, susturuldukları takdirde, yaratıcıları kendilerini vasıfsız işçiler ordusunun üzerinde yükselten tek “nitelik”ten de yoksun kalmış olacaklardır.

Gizli sahtekarımız gerçek niyetini eleştirisinin sonunda açık ediyor. Bir diğerini görevlendirmek ve geleceğin düşünürlerini kendi başına tayin edebilmek için tarihi feshetmek istiyor. Ve ifadesiz bir suratla, bu mankafa, bu roller için kendi yüzyıllarını biraz olsun şaşırtmayı başaramış ve son hamlelerini en son on beş yıl önce yapmış Lyotard, Castoriadis ve diğer bilgi çapulcuları türünden kişileri aday göstermektedir.

Kaybedenler tarihten hoşlanmazlar. Dahası, bir defa tarihi toptan reddecek kadar ileriyi gittiklerinde, bu kararlı ultramodern kariyeristlerin ellilerindeki seçili düşünürleri okumamız için bizi zorladıklarını görünce hiç de şaşırılmaz. Bu durum, birinin, profesörlerini küçümseyecek noktaya bile gelmediğini itiraf ederken, kendisiyle 1968'den beri organize bir sessizliğin içinde kalabildiği için övünmesinden daha çelişkili değildir. Anonim eleştirmenimiz yine de savunduğu tarih karşıtı perpektifin katıksız anlamsızlığını ve bu aciz insanların gerçeklik karşısındaki yapmacık kibri diğerlerinden çok daha üstün olarak resmetme yeteneğine sahiptir. Gösteri Toplumu kitabının basıldığı tarihten altı yıl sonra filme alınışının geç bir girişim olarak öne sürülmesinde, son yüz yılda basılmış toplumsal eleştiri içeren önemli sayılabilecek üç kitabın bile olmadığı gerçeğinin yadsınması duruyor. Aynı zamanda, eleştirmenimiz, kitabı benim yazmış olduğumu hesaba katmıyor. Atalarım içinde en iyi olanlarının bile sinema araçlarına ulaşamamış olduğu kesinken, filmi görece uzun sürede mi yoksa kısa sürede mi bitirebildiğimi değerlendirebilmek için herhangi bir kıyaslama ölçütü yoktur. Her şeyi düşündüğümde, kabul etmem gerekir ki böyle bir yürekliliği gerçekleştiren ilk kişi olarak filmimi oldukça tatminkar buldum.

Gösteri taraftarları sinemadan yararlanmanın bu yeni yolunu algılamakta en az yeni devrimci bir muhalefet çağının toplumlarını temelden sarstığını anlamakta olduğu kadar gecikecekler; ama, kaçınılmaz olarak bunu kabul etmek zorunda kalacaklardır. Ve aynı yolu takip edecekler: önce sessiz kalacak, sonra da meseleyle ilgisi olmayan şeyler söyleyeceklerdir. Filmimi eleştirenlerse, son aşamaya ulaşmışlar olanlardır.

Sinema uzmanları filmimdeki devrimci politik dilin kötü olduğunu söylerken, sol kanattaki politikacı illüzyonistler ise filmin vahim olduğunu iddia ettiler. Fakat, bir kişi hem devrimci hem de yönetmen olduğunda, onun için, ortak hoşnutsuzluklarının kaynaklandığı yeri göstermek hiç de güç olmuyor, ki bu kaynak, sorguladıkları filmin, nasıl başa çıkacaklarını bilmedikleri toplumun kusursuz bir eleştirisi ve nasıl yapacaklarını bilmedikleri bir film türünün ilk örneği olmasıdır.